

શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર સ્તુતિ

પતિત જન પાવની, સુર સરિતા સમી, અધમ ઉદ્ધરિણી આત્મસિદ્ધિ;	હે! પતિત...
જન્મ જન્માંતરો, જાણતાં જોગીએ, આત્મ અનુભવ વડે આજ દીધી.....	હે! પતિત...
ભક્ત ભગીરથ સમા, ભાગ્યશાળી મહા, ભવ્ય સૌભાગ્યની વિનતીથી.....	હે! પતિત...
ચાહુતર ભૂમિના, નગર નડિયાદમાં, પૂર્ણ કૃપા પ્રભુએ કરી'તી.....	હે! પતિત...

ૐ

શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર

જે સ્વરૂપ સમજ્યા વિના, પામ્યો દુઃખ અનંત; સમજાવ્યું તે પદ નમું, શ્રી સદ્ગુરુ ભગવંત.	૧
વર્તમાન આ કાળમાં, મોક્ષમાર્ગ બહુ લોપ; વિચારવા આત્માર્થીને, ભાખ્યો અત્ર અગોચ.	૨
કોઈ ક્રિયાજડ થઈ રહ્યા, શુદ્ધજ્ઞાનમાં કોઈ; માને મારગ મોક્ષનો, કરુણા ઊપજો જોઈ.	૩

બાહ્ય ક્રિયામાં રાચતા, અંતર્ભેદ ન કાંઈ; જ્ઞાનમાર્ગ નિષેધતા, તેહ ક્રિયાજડ આંઈ.	૪
બંધ મોક્ષ છે કલ્પના, ભાષે વાણી માંહી; વર્તે મોહાવેશમાં, શુષ્કજ્ઞાની તે આંહી.	૫
વૈરાગ્યાદિ સફળ તો, જો સહ આતમજ્ઞાન; તેમ જ આતમજ્ઞાનની, પ્રાપ્તિતણાં નિદાન.	૬
ત્યાગ વિરાગ ન ચિત્તમાં, થાય ન તેને જ્ઞાન; અટકે ત્યાગ વિરાગમાં, તો ભૂલે નિજભાન.	૭
જ્યાં જ્યાં જો જો યોગ્ય છે, તહાં સમજવું તેહ; ત્યાં ત્યાં તે તે આચરે, આત્માર્થી જન એહ.	૮
સેવે સદ્ગુરુચરણને, ત્યાગી દઈ નિજપક્ષ; પામે તે પરમાર્થને, નિજપદનો લે લક્ષ.	૯
આત્મજ્ઞાન સમદર્શિતા, વિચરે ઉદયપ્રયોગ; અપૂર્વ વાણી પરમશ્રુત, સદ્ગુરુ લક્ષણ યોગ્ય.	૧૦
પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ સમ નહીં, પરોક્ષ જિન ઉપકાર; એવો લક્ષ થયા વિના, ઊગે ન આત્મવિચાર.	૧૧
સદ્ગુરુના ઉપદેશ વણ, સમજાય ન જિનરૂપ; સમજ્યા વણ ઉપકાર શો? સમજ્યે જિનસ્વરૂપ.	૧૨
આત્માદિ અસ્તિત્વનાં, જોહ નિરૂપક શાસ્ત્ર; પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગ નહિ, ત્યાં આધાર સુપાત્ર.	૧૩
અથવા સદ્ગુરુએ કહ્યાં, જો અવગાહન કાજ; તે તે નિત્ય વિચારવાં, કરી મતાંતર ત્યાજ.	૧૪
રોકે જીવ સ્વચ્છંદ તો, પામે અવશ્ય મોક્ષ; પામ્યા એમ અનંત છે, ભાષ્યું જિન નિર્દોષ.	૧૫
પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગથી, સ્વચ્છંદ તે રોકાય; અન્ય ઉપાય કર્યા થકી, પ્રાયે બમણો થાય.	૧૬

સ્વચ્છંદ, મત આગ્રહ તજી, વર્તે સદ્ગુરુલક્ષ;	૧૭
સમક્તિ તેને ભાખિયું, કારણ ગણી પ્રત્યક્ષ.	
માનાદિક શત્રુ મહા, નિજ છટે ન મરાય;	૧૮
જાતાં સદ્ગુરુ શરણમાં, અલ્પ પ્રયાસે જાય.	
જે સદ્ગુરુ ઉપદેશથી, પામ્યો કેવળજ્ઞાન;	૧૯
ગુરુ રહ્યા છત્રસ્થ પણ, વિનય કરે ભગવાન.	
એવો માર્ગ વિનય તણો, ભાખ્યો શ્રી વીતરાગ;	૨૦
મૂળ હેતુ એ માર્ગનો, સમજે કોઈ સુભાગ્ય.	
અસદ્ગુરુ એ વિનયનો, લાભ લહે જો કાંઈ;	૨૧
મહામોહનીય કર્મથી, બૂડે ભવજળ માંડી.	
હોય મુમુક્ષુ જીવ તે, સમજે એહ વિચાર;	૨૨
હોય મતાર્થી જીવ તે, અવળો લે નિર્ધાર.	
હોય મતાર્થી તેહને, થાય ન આતમલક્ષ;	૨૩
તેહ મતાર્થી લક્ષણો, અર્હી કહ્યાં નિર્પક્ષ.	

મતાર્થી-લક્ષણ

બાહ્યત્યાગ પણ જ્ઞાન નહિ, તે માને ગુરુ સત્ય;	૨૪
અથવા નિજકુળધર્મના, તે ગુરુમાં જ મમત્વ.	
જે જિનદેહ પ્રમાણ ને, સમવસરણાદિ સિદ્ધિ;	૨૫
વર્ણન સમજે જિનનું, રોકી રહે નિજ બુદ્ધિ.	
પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુયોગમાં, વર્તે દષ્ટિ વિમુખ;	૨૬
અસદ્ગુરુને દઢ કરે, નિજ માનાર્થે મુખ્ય.	
દેવાદિ ગતિ ભંગમાં, જે સમજે શ્રુતજ્ઞાન;	૨૭
માને નિજ મત વેષનો, આગ્રહ મુક્તિનિદાન.	
લહ્યું સ્વરૂપ ન વૃત્તિનું, ગ્રહ્યું વ્રત અભિમાન;	૨૮
ગ્રહે નહીં પરમાર્થને, લેવા લૌકિક માન.	
અથવા નિશ્ચય નય ગ્રહે, માત્ર શબ્દની માંય;	૨૯
લોપે સદ્વ્યવહારને, સાધન રહિત થાય.	

જ્ઞાનદશા પામે નહીં, સાધનદશા ન કાંઈ;	
પામે તેનો સંગ જે, તે બૂડે ભવ માંહી.	૩૦
એ પણ જીવ મતાર્થમાં, નિજમાનાદિ કાજ;	
પામે નહિ પરમાર્થને, અન્-અધિકારીમાં જ.	૩૧
નહિ કષાય ઉપશાંતતા, નહિ અંતર વૈરાગ્ય;	
સરળપણું ન મધ્યસ્થતા, એ મતાર્થી દુર્ભાગ્ય.	૩૨
લક્ષણ કહ્યાં મતાર્થીનાં, મતાર્થ જતવા કાજ;	
હવે કહું આત્માર્થીનાં, આત્મ-અર્થ સુખસાજ.	૩૩

આત્માર્થી લક્ષણ

આત્મજ્ઞાન ત્યાં મુનિપણું, તે સાચા ગુરુ હોય;	
બાકી કુળગુરુ કલ્પના, આત્માર્થી નહિ જોય.	૩૪
પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ પ્રાપ્તિના, ગણે પરમ ઉપકાર;	
ત્રણે યોગ એકત્વથી, વર્તે આજ્ઞાધાર.	૩૫
એક હોય ત્રણ કાળમાં, પરમારથનો પંથ;	
પ્રેરે તે પરમાર્થને, તે વ્યવહાર સમંત.	૩૬
એમ વિચારી અંતરે, શોધે સદ્ગુરુ યોગ;	
કામ એક આત્માર્થનું, બીજો નહિ મનરોગ.	૩૭
કષાયની ઉપશાંતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ;	
ભવે ખેદ, પ્રાણીદયા, ત્યાં આત્માર્થ નિવાસ.	૩૮
દશા ન એવી જ્યાં સુધી, જીવ લહે નહિ જોગ;	
મોક્ષમાર્ગ પામે નહીં, મટે ન અંતર રોગ.	૩૯
આવે જ્યાં એવી દશા, સદ્ગુરુબોધ સુહાય;	
તે બોધે સુવિચારણા, ત્યાં પ્રગટે સુખદાય.	૪૦
જ્યાં પ્રગટે સુવિચારણા, ત્યાં પ્રગટે નિજ જ્ઞાન;	
જે જ્ઞાને ક્ષય મોહ થઈ, પામે પદ નિર્વાણ.	૪૧
ત્રિપજે તે સુવિચારણા, મોક્ષમાર્ગ સમન્તય;	
ગુરુશિષ્યસંવાદથી, ભાખું ષટ્પદ આંહી.	૪૨

ષટ્પદનામકથન

‘આત્મા છે’, ‘તે નિત્ય છે’, ‘છે કર્તા નિજકર્મ’;
‘છે ભોક્તા’, ‘વળી ‘મોક્ષ છે’, ‘મોક્ષ ઉપાય સુધર્મ’. ૪૩

ષટ્સ્થાનક સંક્ષેપમાં, ષટ્દર્શન પણ તેહ;
સમન્તવા પરમાર્થને, કહ્યાં જ્ઞાનીએ એહ. ૪૪

(૧) શંકા-શિષ્ય ઉવાચ :

(આત્માના હોવાપણરૂપ પ્રથમ સ્થાનકની શિષ્ય શંકા કરે છે:-)
નથી દષ્ટિમાં આવતો, નથી જણાતું રૂપ;
બીજો પણ અનુભવ નહીં, તેથી ન જીવસ્વરૂપ. ૪૫

અથવા દેહ જ આત્મા, અથવા ઈન્દ્રિય પ્રાણ;
મિથ્યા જુદો માનવો, નહીં જુદું એંધાણ. ૪૬

વળી જો આત્મા હોય તો, જણાય તે નહિ કેમ?
જણાય જો તે હોય તો, ઘટ પટ આદિ જેમ. ૪૭

માટે છે નહિ આત્મા, મિથ્યા મોક્ષ ઉપાય;
એ અંતર શંકા તણો, સમન્તવો સદુપાય. ૪૮

(૧) સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ :

(આત્મા છે, એમ સદ્ગુરુ સમાધાન કરે છે:-)
ભાસ્યો દેહાધ્યાસથી, આત્મા દેહ સમાન;
પણ તે બન્ને ભિન્ન છે, પ્રગટ લક્ષણે ભાન. ૪૯

ભાસ્યો દેહાધ્યાસથી, આત્મા દેહ સમાન;
પણ તે બન્ને ભિન્ન છે, જેમ અસિ ને મ્યાન. ૫૦

જે દ્રશ્ય છે દષ્ટિનો, જે જાણે છે રૂપ;
અબાધ્ય અનુભવ જે રહે, તે છે જીવસ્વરૂપ. ૫૧

છે ઈન્દ્રિય પ્રત્યેકને, નિજ નિજ વિષયનું જ્ઞાન;
પાંચ ઈન્દ્રિયા વિષયનું, પણ આત્માને ભાન. ૫૨

દેહ ન જાણે તેહને, જાણે ન ઈંદ્રી, પ્રાણ; આત્માની સત્તા વડે, તેહ પ્રવર્તે જાણ.	૫૩
સર્વ અવસ્થાને વિષે, ન્યારો સદા જાણાય; પ્રગટરૂપ ચૈતન્યમય, એ ઝેંધાણ સદાય.	૫૪
ઘટ, પટ આદિ જાણ તું, તેથી તેને માન; જાણનાર તે માન નહિ, કહીએ કેવું જ્ઞાન?	૫૫
પરમ બુદ્ધિ કૃશ દેહમાં, સ્થૂળ દેહ મતિ અલ્પ; દેહ હોય જો આત્મા, ઘટે ન આમ વિકલ્પ.	૫૬
જડ ચેતનનો ભિન્ન છે, કેવળ પ્રગટ સ્વભાવ; એકપાણું પામે નહીં, ત્રણે કાળ દ્વયભાવ.	૫૭
આત્માની શંકા કરે, આત્મા પોતે આપ; શંકાનો કરનાર તે, અચરજ એહ અમાપ.	૫૮

(૨) શંકા-શિષ્ય ઉવાચ :

(આત્મા નિત્ય નથી, એમ શિષ્ય કહે છે:-)

આત્માના અસ્તિત્વના, આપે કહ્યા પ્રકાર; સંભવ તેનો થાય છે, અંતર કર્યે વિચાર.	૫૯
બીજી શંકા થાય ત્યાં, આત્મા નહિ અવિનાશ; દેહયોગથી ઊપજે, દેહવિયોગે નાશ.	૬૦
અથવા વસ્તુ ક્ષણિક છે, ક્ષણે ક્ષણે પલટાય; એ અનુભવથી પણ નહીં, આત્મા નિત્ય જાણાય.	૬૧

(૨) સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ :

(આત્મા નિત્ય છે, એમ સદ્ગુરુ સમાધાન કરે છે:-)

દેહ માત્ર સંયોગ છે, વળી જડ રૂપી દશ્ય; ચેતનનાં ઉત્પત્તિ લય, કોના અનુભવ વશ્ય?	૬૨
જેના અનુભવ વશ્ય એ, ઉત્પન્ન લયનું જ્ઞાન; તે તેથી જુદા વિના, થાય ન કેમે ભાન.	૬૩

જે સંયોગો દેખિયે, તે તે અનુભવ દશ્ય;	
ઊપજે નહિ સંયોગથી, આત્મા નિત્ય પ્રત્યક્ષ.	૬૪
જડથી ચેતન ઊપજે, ચેતનથી જડ થાય;	
એવો અનુભવ કોઈને, ક્યારે કદી ન થાય.	૬૫
કોઈ સંયોગોથી નહિ, જેની ઉત્પત્તિ થાય;	
નાશ ન તેનો કોઈમાં, તેથી નિત્ય સદાય.	૬૬
ક્રોધાદિ તરતમ્યતા, સર્પાદિકની માંય;	
પૂર્વજન્મ સંસ્કાર તે, જીવ નિત્યતા ત્યાંય.	૬૭
આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે, પયયિ પલટાય;	
બાળાદિ વય ત્રણનું, જ્ઞાન એકને થાય.	૬૮
અથવા જ્ઞાન ક્ષણિકનું, જે જાણી વદનાર;	
વદનારો તે ક્ષણિક નહિ, કર અનુભવ નિર્ધાર.	૬૯
ક્યારે કોઈ વસ્તુનો, કેવળ હોય ન નાશ;	
ચેતન પામે નાશ તો, કેમાં ભજે તપાસ.	૭૦

(૩) શંકા-શિષ્ય ઉવાચ :

(આત્મા કર્મનો કર્તા નથી, એમ શિષ્ય કહે છે :-)	
કર્તા જીવ ન કર્મનો, કર્મ જ કર્તા કર્મ;	
અથવા સહજ સ્વભાવ કાં, કર્મ જીવનો ધર્મ.	૭૧
આત્મા સદા અસંજ ને, કરે પ્રકૃતિ બંધ;	
અથવા ઈશ્વર પ્રેરણા, તેથી જીવ અબંધ.	૭૨
માટે મોક્ષ ઉપાયનો, કોઈ ન હેતુ જણાય;	
કર્મતાણું કર્તાપણું, કાં નહિ, કાં નહિ જાય.	૭૩

(૩) સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ :

(કર્મનું કર્તાપણું આત્માને જે પ્રકારે છે તે પ્રકારે સદ્ગુરુ સમાધાન કરે છે :-)	
હોય ન ચેતન પ્રેરણા, કોણ ગ્રહે તો કર્મ?	
જડસ્વભાવ નહિ પ્રેરણા, જુઓ વિચારી ધર્મ.	૭૪

જો ચેતન કરતું નથી, નથી થતાં તો કર્મ; તેથી સહજ સ્વભાવ નહિ, તેમ જ નહિ જીવધર્મ.	૭૫
કેવળ હોત અસંજ જો, ભાસત તને ન કેમ? અસંજ છે પરમાર્થથી, પણ નિજભાને તેમ.	૭૬
કર્તા ઈશ્વર કોઈ નહિ, ઈશ્વર શુદ્ધ સ્વભાવ; અથવા પ્રેરક તે ગણ્યે, ઈશ્વર દોષપ્રભાવ.	૭૭
ચેતન જો નિજ ભાનમાં, કર્તા આપ સ્વભાવ; વર્તે નહિ નિજ ભાનમાં, કર્તા કર્મ-પ્રભાવ.	૭૮

(૪) શંકા-શિષ્ય ઉવાચ :

(તે કર્મનું ભોક્તાપણું જીવને નહીં હોય? એમ ક્ષિભ કરે છે :-)	
જીવ કર્મ કર્તા કહો, પણ ભોક્તા નહિ સોય; શું સમજે જડ કર્મ કે, કૃણ પરિણામી હોય?	૭૯
કૃણદાતા ઈશ્વર ગણ્યે, ભોક્તાપણું સધાય; એમ કહ્યે ઈશ્વરતાણું, ઈશ્વરપણું જ જાય.	૮૦
ઈશ્વર સિદ્ધ થયા વિના, જગત નિયમ નહિ હોય; પદ્મી શુભાશુભ કર્મનાં, ભોગ્યસ્થાન નહિ કોય.	૮૧

(૪) સમાધાન સદ્ગુરુ ઉવાચ :

(જીવને પોતાના કરેલા કર્મનું ભોક્તાપણું છે, એમ સદ્ગુરુ સમાધાન કરે છે :-)	
ભાવકર્મ નિજ કલ્પના, માટે ચેતનરૂપ; જીવવીર્યની સ્ફુરણા, ગ્રહણ કરે જડધૂપ.	૮૨
ઝેર સુધા સમજે નહીં, જીવ ખાય કૃણ થાય; એમ શુભાશુભ કર્મનું, ભોક્તાપણું જણાય.	૮૩
એક સંક ને એક નૃપ, એ આદિ જે ભેદ; કારણ વિના ન કાર્ય તે, તે જ શુભાશુભ વેદ.	૮૪

ફળદાતા ઈશ્વરતણી, એમાં નથી જરૂર;
કર્મ સ્વભાવે પરિણમે, થાય ભોગથી દૂર. ૮૫

તે તે ભોગ્ય વિશેષનાં, સ્થાનક દ્રવ્ય સ્વભાવ;
ગહન વાત છે શિષ્ય આ, કહી સંક્ષેપે સાવ. ૮૬

(૫) શંકા-શિષ્ય ઉવાચ :

(જીવનો તે કર્મથી મોક્ષ નથી, એમ શિષ્ય કહે છે :-)
કર્તા ભોક્તા જીવ હો, પણ તેનો નહિ મોક્ષ;
વીત્યો કાળ અનંત પણ, વર્તમાન છે દોષ. ૮૭

શુભ કરે ફળ ભોગવે, દેવાદિ ગતિ માંય;
અશુભ કરે નરકાદિ ફળ, કર્મ રહિત ન ક્યાંય. ૮૮

(૫) સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ :

(તે કર્મથી જીવનો મોક્ષ થઈ શકે છે,
એમ સદ્ગુરુ સમાધાન કરે છે :-)

જેમ શુભાશુભ કર્મપદ, જાણ્યાં સફળ પ્રમાણ;
તેમ નિવૃત્તિ સફળતા, માટે મોક્ષ સુજાણ. ૮૯

વીત્યો કાળ અનંત તે, કર્મ શુભાશુભ ભાવ;
તેહ શુભાશુભ છેદતાં, ઊપજે મોક્ષ સ્વભાવ. ૯૦

દેહાદિક સંયોગનો, આત્યંતિક વિયોગ;
સિદ્ધ મોક્ષ શાશ્વત પદે, નિજ અનંત સુખભોગ. ૯૧

(૬) શંકા-શિષ્ય ઉવાચ :

(મોક્ષનો ઉપાય નથી, એમ શિષ્ય કહે છે :-)

હોય કદાપિ મોક્ષપદ, નહિ અવિરોધ ઉપાય;
કર્મો કાળ અનંતનાં, શાથી છેદ્યાં જાય? ૯૨

અથવા મત દર્શન ઘણાં, કહે ઉપાય અનેક;
તેમાં મત સાચો કયો, બને ન એહ વિવેક. ૯૩

કઈ જાતિમાં મોક્ષ છે, કયા વેષમાં મોક્ષ;
એનો નિશ્ચય ના બને, ઘણા ભેદ એ દોષ. ૯૪

તેથી એમ જણાય છે, મળે ન મોક્ષ ઉપાય;
જીવાદિ જાણ્યા તણો, શો ઉપકાર જ થાય? ૯૫

પાંચે ઉત્તરથી થયું, સમાધાન સર્વાંગ;
સમજું મોક્ષ ઉપાય તો, ઉદય ઉદય સદ્ભાગ્ય. ૯૬

(૬) સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ :

(મોક્ષનો ઉપાય છે, એમ સદ્ગુરુ સમાધાન કરે છે :-)
પાંચે ઉત્તરની થઈ, આત્મા વિષે પ્રતીત;
થાશે મોક્ષોપાયની, સહજ પ્રતીત એ રીત. ૯૭

કર્મભાવ અજ્ઞાન છે, મોક્ષભાવ નિજવાસ;
અંધકાર અજ્ઞાન સમ, નાશે જ્ઞાનપ્રકાશ. ૯૮

જે જે કારણ બંધનાં, તેહ બંધનો પંથ;
તે કારણ છેદક દશા, મોક્ષપંથ ભવઅંત. ૯૯

રાગ, દ્વેષ, અજ્ઞાન એ, મુખ્ય કર્મની ગ્રંથ;
થાય નિવૃત્તિ જેહથી, તે જ મોક્ષનો પંથ. ૧૦૦

આત્મા સત્ ચૈતન્યમય, સર્વાભાસ રહિત;
જેથી કેવળ પામિયે, મોક્ષપંથ તે રીત. ૧૦૧

કર્મ અનંત પ્રકારનાં, તેમાં મુખ્યે આઠ;
તેમાં મુખ્યે મોહનીય, હણાય તે કહું પાઠ. ૧૦૨

કર્મ મોહનીય ભેદ બે, દર્શન ચારિત્ર નામ;
હણે બોધ વીતરાગતા, અચૂક ઉપાય આમ. ૧૦૩

કર્મબંધ ક્રોધાદિથી, હણે ક્ષમાદિક તેહ;
પ્રત્યક્ષ અનુભવ સર્વને, એમાં શો સંદેહ? ૧૦૪

છોડી મત દર્શન તણો, આગ્રહ તેમ વિકલ્પ;
કલ્પો માર્ગ આ સાધશે, જન્મ તેહના અલ્પ. ૧૦૫

પટ્પદનાં પટ્પ્રશ્ન તે, પૂછ્યાં કરી વિચાર; તે પદની સર્વાંગતા, મોક્ષમાર્ગ નિર્ધાર.	૧૦૬
જાતિ, વેષનો ભેદ નહિ, કલ્પો માર્ગ જો હોય; સાથે તે મુક્તિ લહે, એમાં ભેદ ન કોય.	૧૦૭
કષાયની ઉપશાંતતા, માત્ર મોક્ષઅભિલાષ; ભવે ખેદ અંતર દયા, તે કહીએ જિજ્ઞાસ.	૧૦૮
તે જિજ્ઞાસુ જીવને, થાય સદ્ગુરુબોધ; તો પામે સમકિતને, વર્તે અંતરશોધ.	૧૦૯
મત દર્શન આગ્રહ તજી, વર્તે સદ્ગુરુલક્ષ; લહે શુદ્ધ સમકિત તે, જેમાં ભેદ ન પક્ષ.	૧૧૦
વર્તે નિજ સ્વભાવનો, અનુભવ લક્ષ પ્રતીત; વૃત્તિ વહે નિજભાવમાં, પરમાર્થ સમકિત.	૧૧૧
વર્ધમાન સમકિત થઈ, ટાળે મિથ્યાભાસ; ઉદય થાય ચારિત્રનો, વીતરાગપદ વાસ.	૧૧૨
કેવળ નિજસ્વભાવનું, અખંડ વર્તે જ્ઞાન; કહીએ કેવળજ્ઞાન તે, દેહ છતાં નિર્વાણ.	૧૧૩
કોટિ વર્ષનું સ્વપ્ન પણ, જાગ્રત થતાં શમાય; તેમ વિભાવ અનાદિનો, જ્ઞાન થતાં દૂર થાય.	૧૧૪
છૂટે દેહાધ્યાસ તો, નહિ કર્તા તું કર્મ; નહિ ભોક્તા તું તેહનો, એ જ ધર્મનો મર્મ.	૧૧૫
એ જ ધર્મથી મોક્ષ છે, તું છો મોક્ષ સ્વરૂપ; અનંત દર્શન જ્ઞાન તું, અવ્યાભાધ સ્વરૂપ.	૧૧૬
શુદ્ધ બુદ્ધ ચૈતન્યધન, સ્વયંજ્યોતિ સુખધામ; બીજું કહીએ કેટલું? કર વિચાર તો પામ.	૧૧૭
નિશ્ચય સર્વે જ્ઞાનીનો, આવી અત્ર સમાય; ધરી મૌનતા એમ કહી, સહજસમાધિ માંય.	૧૧૮

શિષ્યબોધબીજપ્રાપ્તિકથન

સદ્ગુરુના ઉપદેશથી, આવ્યું અપૂર્વ ભાન; નિજપદ નિજમાંહી લઘું, દૂર થયું અજ્ઞાન. ૧૧૯
ભાસ્યું નિજસ્વરૂપ તે, શુદ્ધ ચેતનારૂપ; અજર, અમર, અવિનાશી ને, દેહાતીત સ્વરૂપ. ૧૨૦
કર્તા ભોક્તા કર્મનો, વિભાવ વર્તે ન્યાંય; વૃત્તિ વહી નિજભાવમાં, થયો અકર્તા ત્યાંય. ૧૨૧
અથવા નિજપરિણામ જે, શુદ્ધ ચેતનારૂપ; કર્તા ભોક્તા તેહનો, નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ. ૧૨૨
મોક્ષ કલ્પો નિજશુદ્ધતા, તે પામે તે પંથ; સમન્તવ્યો સંક્ષેપમાં, સકળ માર્ગ નિર્ગ્રંથ. ૧૨૩
અહો! અહો! શ્રી સદ્ગુરુ, કરુણાસિંધુ અપાર; આ પામર પર પ્રભુ કર્યો, અહો! અહો! ઉપકાર. ૧૨૪
શું પ્રભુચરણ કને ધરું, આત્માથી સૌ હીન; તે તો પ્રભુએ આપ્યો, વતું ચરણાધીન. ૧૨૫
આ દેહાદિ આજથી, વર્તો પ્રભુ આધીન; દાસ, દાસ હું દાસ છું, તેહ પ્રભુનો દીન. ૧૨૬
પદ્ સ્થાનક સમન્તવીને, ભિન્ન બતાવ્યો આપ; મ્યાન થકી તરવારવત્, એ ઉપકાર અમાપ. ૧૨૭

ઉપસંહાર

દર્શન પટે સમાય છે, આ પદ્ સ્થાનક માંહી; વિચારતાં વિસ્તારથી, સંશય રહે ન કાંઈ. ૧૨૮
આત્મભ્રાંતિ સમ રોગ નહિ, સદ્ગુરુ વેદ સુભાસ; ગુરુ આજ્ઞા સમ પથ નહિ, ઔષધ વિચાર ધ્યાન. ૧૨૯
જો ઈચ્છો પરમાર્થ તો, કરો સત્ય પુરુષાર્થ; ભવસ્થિતિ આદિ નામ લઈ, છેદો નહિ આત્માર્થ. ૧૩૦

નિશ્ચયવાણી સાંભળી, સાધન તજવાં નો'ય;	
નિશ્ચય રાખી લક્ષમાં, સાધન કરવાં સોય.	૧૩૧
નય નિશ્ચય એકાંતથી, આમાં નથી કહેલ;	
એકાંતે વ્યવહાર નહિ, બન્ને સાથ રહેલ.	૧૩૨
ગચ્છમતની જે કલ્પના, તે નહિ સદ્વ્યવહાર;	
ભાન નહીં નિજરૂપનું, તે નિશ્ચય નહિ સાર.	૧૩૩
આગળ જ્ઞાની થઈ ગયા, વર્તમાનમાં હોય;	
થાશે કાળ ભવિષ્યમાં, માર્ગભેદ નહિ કોય.	૧૩૪
સર્વ જીવ છે સિદ્ધ સમ, જે સમજે તે થાય;	
સદ્ગુરુઆજ્ઞા જિનદેશા, નિમિત્ત કારણ માંય.	૧૩૫
ઉપાદાનનું નામ લઈ, એ જે તજે નિમિત્ત;	
પામે નહિ સિદ્ધત્વને, રહે ભ્રાંતિમાં સ્થિત.	૧૩૬
મુખથી જ્ઞાન કથે અને, અંતરૂ છૂટયો ન મોહ;	
તે પામર પ્રાણી કરે, માત્ર જ્ઞાનીનો દ્રોહ.	૧૩૭
દયા, શાંતિ, સમતા, ક્ષમા, સત્ય, ત્યાગ, વૈરાગ્ય;	
હોય મુમુક્ષુ ઘટ વિષે, એહ સદાય સુજાગ્ય.	૧૩૮
મોહભાવ ક્ષય હોય જ્યાં, અથવા હોય પ્રયાંત;	
તે કહીએ જ્ઞાનીદેશા, બાકી કહીએ ભ્રાંત.	૧૩૯
સકળ જગત તે એકવત્, અથવા સ્વપ્ન સમાન;	
તે કહીએ જ્ઞાનીદેશા, બાકી વાચાજ્ઞાન.	૧૪૦
સ્થાનક પાંચ વિચારીને, છઠ્ઠે વર્તે જેહ;	
પામે સ્થાનક પાંચમું, એમાં નહિ સંદેહ.	૧૪૧
દેહ છતાં જેની દેશા, વર્તે દેહાતીત;	
તે જ્ઞાનીના ચરણમાં, હો વંદન અગણિત.	૧૪૨ ^૧

શ્રીસદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ

વ. પ. ૭૧૮ શ્રી નડિયાદ, આસો વદ ૧, ગુરુ, ૧૯૫૨

૧. સાધન સિદ્ધ દેશા અહીં, કહી સર્વ સંક્ષેપ;
ષટ્દર્શન સંક્ષેપમાં, ભાષ્યાં, નિવિક્ષેપ.

૨. શ્રી સુભાગ્ય ને શ્રી અચળ, આદિ મુમુક્ષુ કાળ;
તથા ભવ્યલિત કારણે, કલ્પે ભોધ સુખસાજ.